

Ks. Andrzej RUTKOWSKI
(Lublin, KUL)

Przygotowanie do Pierwszej Komunii świętej w życiu Kościoła partykularnego

Po II Soborze Watykańskim wspólnota Kościoła partykularnego, zwłaszcza diecezji i parafii, z nową mocą staje się szczególną wspólnotą eucharystyczną. Przez sakrament Najświętszej Eucharystii wspólnota ta się buduje, wyraża i dopełnia (KL 47; KK 11; DP 5; KKK 1323, 1325). Wymaga to odpowiedniej formacji wraz z kształtowaniem duchowości, kultury i mentalności eucharystycznej. Wszystko to w całokształcie dzieła formacji eucharystycznej uwydatnia przygotowanie do Pierwszej Komunii świętej, a obecnie wobec wielu pytań na temat kształtu tego przygotowania prowadzi do powrotu do szeregu jego fundamentów w życiu Kościoła¹.

1. Wczesna Komunia święta

Ztroskanie o praktykę wczesnej Komunii św. wśród dzieci, II Sobór Watykański przejął z nauczania i dążeń papieża św. Piusa X w początkach wieku XX². Zasadnicze pytanie tegoż soboru dotyczyło jednakże wieku tej grupy kandydatów do pierwszego przyjęcia Najświętszej Eucharystii³. W Polsce obecnie tradycje w tej dziedzinie i nowe modele przetrwały jedynie w niektórych diecezjach⁴.

¹ IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae „Ecclesia de Eucharistia” de Eucharistia eiusque necessitudine cum Ecclesia*, II, 22, AAS 95 (2003), s. 448, JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Ecclesia de Eucharistia” o Eucharystii w życiu Kościoła*, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie, 24 (2003) nr 5 s. 11; BENEDICTUS XVI, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Sacramentum caritatis” de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culminae*, III, 77, AAS 99 (2007), s. 164-165, BENEDYKT XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis” o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła*, w: „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie, 28 (2007) nr 4, s. 23, 35.

² E. SZCZOTOK, *Wczesna Komunia święta*. w: *Ewangelizacja i Eucharystia. Kościół jako misterium. Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Program duszpasterski na rok 1992/93*, red. Tenże, A. Liskowacka, Katowice 1992, s. 249-250.

³ *Ogólna instrukcja katechetyczna wydana przez Kongregację Spraw Duchowieństwa* (11 IV 1971). *Dodatek*, 1, w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*. t. 4 z. 2, red. E. Szafronowski, Warszawa 1972, s. 193-194.

⁴ ARCYBISKUP KATOWICKI, *Instrukcja II o Pierwszej Komunii św. w wieku przedszkolnym* (2 II 1997), „Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach” 65 (1997), s. 209.

U podstaw praktyki wczesnej Komunii św. i przygotowania do jej przyjęcia powracają w życiu szeregu Kościołów partykularnych przede wszystkim zachęty do duszpasterzy, aby tę praktykę wprowadzali lub podtrzymywali i pogłębiali. Jako wiek kandydatów poleca się przyjąć okres przedszkolny lub pierwszej klasy z uwagi na znane kryterium, że dziecko w przedziale wieku 5-7 lat zaczyna używać rozumu. Pozostałe warunki dotyczą zasady, by kandydaci pochodzili z gorliwych rodzin katolickich albo mieli opiekę odpowiedniego wychowawcy w życiu duchowym. Uzasadnienie tegoż wymogu łączy się w centrum uwagi Kościołów partykularnych z nadzieją na dalszą formację religijną i eucharystyczną dzieci przez codzienną, względnie niedzielną Komunię świętą. Co do wiadomości intelektualnych kandydatów, poleca się ograniczyć je do fundamentalnej wiedzy religijnej. Jest to znajomość sześciu prawd wiary oraz podstaw katechizmowych o sakramencie pokuty, Mszy i Komunii św. Kościoły partykularne zgodnie podzielają przekonanie, że nie należy wymagać pamięciowego opanowania tego materiału, lecz jego przeżyciowego przyswojenia i utrwalenia. Intelktualno-formacyjny zakres przygotowania obejmuje tu ponadto uświadomienie dzieciom obecności Chrystusa w Najświętszym Sakramencie oraz różnicy pomiędzy Chlebem eucharystycznym a zwykłym pokarmem. Co do udziału również rodziców i starszego rodzeństwa w tym przygotowaniu uwydatnia się życie liturgiczne rodziny, współpracę rodziców i bliskich z duszpasterzami i katechetami oraz rodzinną katechezę (por. KPK 776)⁵.

Szereg szczegółowych odniesień w życiu Kościołów partykularnych dotyczy także bezpośredniego przygotowania kandydatów. Pozostawia się w nim do wyboru staranną formację indywidualną kandydatów albo przygotowanie w małych grupach. Te ostatnie powinny jednakże przekraczać 25-30 osób, a program dydaktyczno-formacyjny należy rozłożyć na 30 jednostek lekcyjnych. Na pierwszym miejscu uwydatnia się przygotowanie do Komunii św., a na drugim do spowiedzi. W celu prowadzenia tego typu katechizacji poleca się także zatrudnienie w parafii siostry zakonnej. Wiele spośród zagadnień formacji, tj. zarówno

⁵ *Synod diecezji wrocławskiej odbyty we Wrocławku w dniach 6 – 9 XI 1967 r. pod przewodnictwem księdza biskupa Antoniego Pawłowskiego, biskupa wrocławskiego* (Statuty i załączniki) (9 XI 1967), „Kronika Diecezji Wrocławskiej” 51 (1968), s. 100, 127, 134; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, odprawionego pod przewodnictwem księdza arcybiskupa Antoniego Baraniaka w dniach 4 VI, 12 IX i 12 X millenijnego Roku Pańskiego 1968* (14 X 1970), Poznań 1972, s. 57, 112-113; *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały pierwszego synodu diecezji katowickiej* (23 XI 1975), Katowice-Rzym 1976, s. 35, 37, 59; *Statuty drugiego synodu gdańskiego* (20 XII 1973), Gdańsk – Oliwa 1976, s. 47-48; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej 1982-1986. Ad imaginem Ecclesiae universalis (Lumen gentium 23)*, (13 III 1986), Tarnów 1990, s. 257; *Chrystus światłem Maryja wzorem. Drugi synod diecezji częstochowskiej* (23 XI 1986), Częstochowa 1987, s. 99, 150; *Drugi synod diecezji lubelskiej 1977-1985* (8 XII 1987), Lublin 1988, s. 43; *Drugi polski synod plenarny. Teksty robocze* (20 IV 1991), Poznań 1991, s. 86; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego* (7 VI 1991), „Miesięcznik Pastorski Płocki” 76 (1991) nr 10bis, s. 105 nr 3; *Synod archidiecezji wrocławskiej 1985 – 1991* (6 XII 1993), Wrocław 1995 s. 453-454.

wyboru kandydatów, sposobu ich przygotowania oraz ostatecznej celebracji wczesnej Komunii św., łączy się w życiu Kościołów partykularnych ze świadomością niebezpieczeństwa zbytniego elitaryzmu. W związku z tym zobowiązuje się, aby unikać przesady w zewnętrznych akcentach oraz by zapewnić skromny i możliwie jednolity strój kandydatów podczas przyjmowania sakramentu⁶.

W sprawie dalszej formacji po przyjęciu wczesnej Komunii św. podjęto w Kościołach poznańskim w roku 1970, gdańskim w roku 1973 i tarnowskim w roku 1986 decyzje, że grupa dzieci wczesnokomunijnych powinna uczęszczać wraz z innymi rówieśnikami na przygotowanie do uroczystej Komunii św.⁷. Wyjątek w tym względzie stanowi praktyka w Kościele wrocławskim, zwłaszcza od roku 1993. Dla uniknięcia pozorów dwukrotnej Pierwszej Komunii św., tj. wczesnej jako prywatnej oraz uroczystej, polecono w tym Kościele partykularnym, aby dzieci przygotowywać od razu do uroczystego przystąpienia do stołu Pańskiego, a po nim prowadzić dla nich oddzielną katechezę dwuletnią⁸. Ponadto w dobie roku 1975 można było w Kościele katowickim nawiązać do długoletniej tradycji diecezjalnej wczesnej Komunii św. oraz do faktu, że w diecezji działa odrębny referat do spraw katechizacji dzieci przedszkolnych i wczesnokomunijnych⁹. Także do przygotowania do wczesnej Komunii św. dziecka w niebezpieczeństwie śmierci uwrażliwiono w Kościele plockim, szczególnie od roku 1991¹⁰.

2. Pierwsza Komunia św. dzieci w wieku katechetycznym

W miejsce tradycyjnej nazwy Pierwszej Komunii św. po II Soborze Watykańskim w wielu środowiskach upowszechnia się termin pierwszego pełnego uczestnictwa we Mszy św. W założeniach powinno to zapobiegać tendencji do uprzedmiotowienia Komunii św. oraz skupiać uwagę nie tylko na samych obrzędach komunijnych, lecz także na pozostałych częściach liturgii eucharystycznej, podczas której dziecko po raz pierwszy przystępuje do stołu Pańskiego. Ponadto ta nowa nazwa zdaje się dowartościowywać udział dziecka w Eucharystii w okresie, gdy nie przyjmuje jeszcze Komunii św. sakramentalnej, lecz uczestniczy we Mszy św. Wreszcie z tego drugiego terminu jasno wynika, że bezpośredniej celebracji dnia Pierwszej Komunii św. nie można odrywać od całokształtu formacji

⁶ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 112, 446; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 374; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 454.

⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 113; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 48; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257.

⁸ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 454.

⁹ *Wiara, modlitwa i życie*, s. 31, 39, 59; por. *Pierwszy synod prowincji krakowskiej* (1983). *Communio et Communications*, Kraków 1992, s. 78.

¹⁰ *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 105.

kandydatów, a następnie od pogłębiania łaski sakramentalnej w dorosłym życiu eucharystycznym¹¹.

W życiu Kościołów partykularnych aktualność zachowuje przede wszystkim apel o pogłębienie w duszpasterstwie wielu prawd teologii i praktyki Pierwszej Komunii św. Odnośnie do należytego przygotowania kandydatów ta reorientacja powinna uwzględniać fakt, że bardzo często przeżycie pierwszokomunijnej celebracji odbywa się w kategoriach czysto zwyczajowo-obrzędowych oraz świeckich (por. KPK 913 § 1). W tym duchu poleca się także na nowo dowartościować aktualny nadal obowiązek, aby dzieci przed przyjęciem Pierwszej Komunii św. przystąpiły do sakramentalnej spowiedzi. Ponadto w myśl zapatrywań w Kościołach partykularnych wyjściowe znaczenie dla tejże problematyki posiada sam wiek kandydatów i zmiany, jakie podjęto w kierunku jego obniżenia w ostatnich dziesiątkach lat. Tradycyjnie używa się tu stwierdzenia, że aktualnie odpowiednim przedziałem wiekowym jest początek używania rozumu przez dzieci, a tym samym wystarczające pojmowanie przez nie misterium Eucharystii. Z uwagi na polskie uwarunkowania interpretuje się ten wiek na czas drugiej klasy szkoły podstawowej lub przedział wiekowy 8-9 lat¹². Dodatkowo co do wieku, w Kościele poznańskim, szczególnie wraz z rokiem 1970, i w Kościele wrocławskim w dobie roku 1993 zatrzymano się nad zasadą, by z powodu braku odpowiedniego przygotowania kandydata lub innych tego typu racji można było przesunąć udzielenie Pierwszej Komunii św. na klasę trzecią¹³.

2. 1. Formacja i przygotowanie kandydatów

Pierwsze pełne uczestnictwo we Mszy św. przez dzieci w wieku katechetycznym umożliwia, a zarazem wymaga stosunkowo szerszego zakresu formacyjnego i przygotowawczego niż w odniesieniu do kandydatów do wczesnej Komunii św. Świadczą o tym zarówno poszczególne etapy tej formacji i przygotowania, czas, w jakim należy je podejmować, oraz sama tematyka przygotowania. Także w odniesieniu do grupy wieku katechetycznego można mówić o nowych formach przygotowania po II Soborze Watykańskim. Istotny sens, lecz w odpowiedniej proporcji posiada również końcowy egzamin dzieci czy obowiązek prowadzenia przez duszpasterzy księgi kandydatów. Należy ponadto uwzględnić różne, inne sytuacje szczególne podczas formacji. Nie bez znaczenia pozostaje wreszcie fakt, że rodzice jako ludzie wiary podejmują zadania wobec dziecka już podczas

¹¹ J. SZCZEPAŃSKI, *Praktyka Pierwszej Komunii dzieci w Kościele na Zachodzie i w Polsce*, Warszawa 1999, s. 91-92; S. SUWIŃSKI, *Wychowanie dziecka do życia Eucharystią*, „Ateneum Kapłańskie” 147 (2006), s. 68-69.

¹² *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej 1972-1979. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu. Dokumentacja synodu* (8 V 1979), Kraków 1985, s. 275-276 (t. 1); *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257; *Chrystus światłem*, s. 99; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 105.

¹³ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 113; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 449.

przygotowania do jego chrztu, jednakże zadania te osiągają w praktyce swoją kulminację podczas przygotowania do przyjęcia Komunii św.¹⁴.

W odniesieniu do podstaw programowych odpowiedniego przygotowania do Pierwszej Komunii św. w Kościele gdańskim w roku 1973 polecono posługiwać się modelami ogólnopolskimi¹⁵. W innych Kościołach partykularnych, jak np. poznańskim w roku 1970 czy wrocławskim w roku 1994, dodano w tym względzie obowiązek stosowania w parafiach odrębnych instrukcji i programów diecezjalnych¹⁶.

O znaczeniu, jakie posiada to programowe przygotowanie katechetyczne, świadczy ponadto fakt, że jego prowadzenie w klasie drugiej zarezerwowano w Kościele tarnowskim w roku 1986, a w plockim w roku 1991 dla proboszcza i duszpasterzy (por. KPK 914). Siostry zakonne i katechetów świeckich można angażować jedynie w przypadkach nadzwyczajnych. Inne klasy, z wyjątkiem drugiej, poleca się także powierzać początkującym katechetom¹⁷. W sprawie współpracy katechetów podczas formacji pierwszokomunijnej dzieci, nawiązano w Kościele tarnowskim w roku 1986 do listu biskupa diecezjalnego *O wychowaniu eucharystycznym* (1 marca 1967) oraz do diecezjalnej instrukcji dla katechetów obowiązującej od dnia 2 lutego 1968 r.¹⁸.

2. 1. 1. Etapy przygotowania kandydatów

Pojęcie „etapów” przygotowania kandydatów wymaga nie tyle rozgraniczania czasowego, ale odpowiedniego uporządkowania w czasie treści formacji, wymagań oraz przygotowania praktycznego¹⁹. Refleksja w Kościołach partykularnych na temat przygotowania do Pierwszej Komunii św. prowadzi przede wszystkim do ukazania w tym przygotowaniu roli systematycznej katechezy parafialno-szkolnej. Obejmuje ono dwuletnią formację katechetyczną jako formę dalszego przygotowania w klasie pierwszej oraz zasadnicze (bliższe) w klasie drugiej. Jej program podlega zatwierdzeniu przez Episkopat i biskupa diecezjalnego.

¹⁴ J. J. KOPEĆ, *Formy przygotowania do Pierwszej Komunii św. w praktyce Kościoła w Polsce*, w: *Sakramenty inicjacji w liturgii i w praktyce duszpasterskiej*, red. R. Pierskała, H. J. Sobeczko, Opole 1996, s. 143-144; CZ. KRAKOWIAK, *Formacja katechizowanych do świadomego i czynnego udziału we Mszy świętej*, „Roczniki Teologiczne” 46 (1999) z. 6 s. 305; M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 148-149; A.-A. THIERMEYER, *Außerschulische Erstkommunionvorbereitung in der Pfarrei*, „Heiliger Dienst” 52 (1998), s. 254-260.

¹⁵ *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 110, 184.

¹⁶ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 57; *Drugi synod diecezji wrocławskiej* (4 IV 1994). *Statuty*, Wrocław 1994, s. 24, 149-150.

¹⁷ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 108.

¹⁸ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 62.

¹⁹ M. SCHARER, *Erstkommunion und generationenübergreifende Eucharistiekatechese*, „Theologisch-praktische Quartalschrift” 141 (1993), s. 361-362; K. MATWIEJUK, *Eucharystia – uczestnictwo w tajemnicy Kościoła*, „Anamnesis” 11 (2005) nr 4, s. 62-63.

W przypadku udzielania do niedawna Pierwszej Komunii św. w klasie trzeciej etapy tego przygotowania poleca się automatycznie przesunąć na klasę drugą i trzecią. Eucharystyczne ukierunkowanie otrzymuje tu jednakże nie tylko kilkanaście katechez, lecz cały ich cykl roczny. Do wyjątków należą ustalenia w niektórych Kościołach partykularnych, jakoby formacji pierwszokomunijnej należało poświęcić np. 7-10 katechez parafialno-szkolnych w ciągu roku. Bliższe przygotowanie praktyczne dotyczy następnie nauki spowiadania się oraz przygotowania celebracji pierwszokomunijnej. Powinno się ono rozpocząć około sześciu tygodni przed terminem Pierwszej Komunii św. Do zachowania po uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego tradycyjnych nauk przygotowawczych przy parafii oprócz programowej katechezy zobowiązano w Kościele plockim w roku 1991. Związek tych dwu form przygotowania jest również w życiu wielu innych Kościołów partykularnych tak bardzo silny, że z trudem udaje się odróżnić, kiedy przygotowanie to wchodzi w ramy katechezy, a kiedy w specjalną naukę przygotowawczą²⁰.

2. 1. 2. Okres i tematyka przygotowania

Samo odpowiednie uporządkowanie w czasie i bogactwo tematyki przygotowania sprzyja postępowi na drodze formacji kandydatów²¹. W życiu Kościołów partykularnych znajduje to odzwierciedlenie na różny sposób. I tak ilościowo z czterema godzinami katechezy tygodniowo pierwsze miejsce wśród innych Kościołów partykularnych zajął w roku 1973 Kościół gdański²². Charakterystyka tej formacji w Kościele tarnowskim w roku 1986, plockim w roku 1991, wrocławskim w roku 1993 oraz wrocławskim w roku 1994 uwypatniła trzyletni okres katechetycznego przygotowania dzieci, ale z naciskiem na związek z wychowaniem rodzinnym. Czas ten obejmuje klasę zerową i pierwszą jako etap dalszy oraz klasę drugą szkoły podstawowej²³. Przedłużenie lub skrócenie tego trzyletniego okresu z powodu choroby czy braku wiedzy u dziecka lub złego stanu życia sakramentalnego jego rodziców pozostawiono uznaniu duszpasterzy w Kościele

²⁰ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 100, 134; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 113; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 49, 184; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 60-61, 257; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* (10 XI 1990), Lubaczów 1991, s. 9; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 106, 113; *Poznański synod archidiecezjalny 1992-1993* (31 XII 1993). *Dokumenty*, Poznań (brw.), s. 83, 257; *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 149.

²¹ J. GRYGOTOWICZ, *Uroczystość Pierwszej Komunii św. w Polsce jako problem pastoralny*, w: *Eucharystia w duszpasterstwie*, red. A. L. Szafranski, Lublin 1977, s. 261-262; S. HARTLIEB, *Wtajemniczenie chrześcijańskie w przygotowaniu dzieci do I Komunii św.*, w: *Ewangelizacja i Eucharystia*, s. 243.

²² *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 184.

²³ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 106; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 444, 452; *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 23, 149.

wrocławskim w roku 1994²⁴. Co do tematyki, uwrażliwiono w Kościele wrocławskim, szczególnie od roku 1993 na podjęcie oprócz typowych zagadnień pokuty i Eucharystii, także istoty chrztu podczas powyższego przygotowania²⁵.

2. 1. 3. Nowe formy przygotowania

W Polsce już po Soborze Watykańskim II nie zabrakło także nowych form przygotowania do pierwszego pełnego udziału we Mszy św. i pojawiły się one w praktyce niektórych duszpasterzy na terenie różnych diecezji²⁶. W życiu Kościołów partykularnych można zauważyć przede wszystkim przekonanie, że przez nowe formy przygotowania należy ideowo pogłębiać tradycyjną formację przed Pierwszą Komunią św. Ich podstawowy cel jawi się tu jako zapoczątkowanie pełnego udziału we Mszy św. w całym życiu chrześcijańskim, a co do tematyki chrztu, pokuty i Eucharystii poleca się skupić na wzajemnym związku tychże sakramentów. Inne szczegółowe postulaty tego pogłębienia to ukazywanie dzieciom leczniczego charakteru Komunii św., a nie przedstawianie jej wyłącznie jako nagrody za dobre życie. Przed nauczaniem, rozwojem intelektualnym dziecka czy pamięciowym opanowaniem przez niego wiadomości religijnych uwidacznia się jego wewnętrzne usposobienie i formację. Stąd można w Kościołach partykularnych zauważyć przekonanie, że decyzję o dopuszczeniu do sakramentów św. proboszcz i katecheci powinni podjąć zarówno na podstawie systematycznego udziału kandydata w katechezie oraz jego poziomu wiedzy religijnej, lecz także np. w oparciu o frekwencję jego uczestnictwa w niedzielnej Mszy św.²⁷.

Zarówno dzieci, jak i rodziców, w zatroskaniu Kościołów partykularnych, dotyczy ponadto katechumenalny i mistagogiczny charakter formacji z okazji Pierwszej Komunii św. Prowadzenie katechez poleca się m.in. z nawiązywaniem do liturgii oraz zastosowaniem dla młodszych dzieci ćwiczeń liturgicznych w postaci gestów, śpiewów, modlitw, miesięcznych celebracji liturgicznych itp.²⁸. W przypadku księdza katechety polecono w Kościele gdańskim wraz z rokiem

²⁴ *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 149.

²⁵ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 449-451.

²⁶ KOPEĆ, dz. cyt., s. 147-148; S. HARTLIEB, *Pierwsza Komunia święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, Kraków 1996, s. 55-59; KRAKOWIAK, dz. cyt., s. 306; SCHARER, dz. cyt., 366-367.

²⁷ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 135; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, ss. 111, 113-114; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* (12 IX 1974), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 65 (1975), s. 82; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 182; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej*, s. 78; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 60-61, 76, 123, 257; *Drugi synod diecezji lubelskiej* s. 59; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 9, 32, 64; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 105-106; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 444, 447; *Trzeci synod diecezji kieleckiej 1984-1991* (3 VI 1992), Kielce 1992, s. 171.

²⁸ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 114-115; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 185 nr 18; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, ss. 106, 113; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, ss. 280, 451.

1973 błogosławieństwo na zakończenie poszczególnych katechez oraz krótkie rekolacje dla dzieci po ostatecznym zakończeniu przygotowania²⁹.

2. 1. 4. Końcowy egzamin

W różny sposób można obecnie rozumieć pojęcie egzaminu dzieci na zakończenie ich komunijnego przygotowania³⁰. Generalnie w Kościołach partykularnych przeważa stanowisko negatywne wobec tej praktyki. Nie oznacza to jednakże, jakoby wykluczały one pewne formy sprawdzenia wiadomości czy rozeznania co do stanu wiedzy kandydatów, jak np. rozmowa z dzieckiem w obecności rodziców itp. Lecz spotkanie to nie powinno przyjmować postaci jakiejś procedury egzaminacyjnej. Sam sprawdzian wiadomości, uwydatnia się w przypadku dzieci z indywidualnym przygotowaniem do sakramentów lub w innych sytuacjach nadzwyczajnych³¹. Wyjątek stanowi tu jedynie w Kościele wrocławskim w roku 1994 polecenie egzaminu wszystkich kandydatów przed katechetą z udziałem proboszcza³².

2. 1. 5. Księga kandydatów

W roku 1973 w Kościele gdańskim sformułowano zasadę, że obowiązek duszpasterzy stanowi prowadzenie księgi kandydatów do Pierwszej Komunii św.³³. Ponadto w Kościołach wrocławskim w roku 1967, tarnowskim w roku 1986 i plockim w roku 1991 przypomniano, aby dokonać wglądu w akta parafialne i sprawdzić, czy poszczególne dzieci otrzymały chrzest, oraz by od kandydatów ochrzczonych poza daną parafią wymagać metryki chrztu z parafii miejsca udzielenia tego sakramentu³⁴.

2. 1. 6. Sytuacje szczególne podczas przygotowania

Szereg sytuacji szczególnych podczas przygotowania dzieci do pierwszego pełnego udziału w Eucharystii nie może zmieniać samej istoty i znaczenia tego przygotowania, lecz jedynie sposób i formę³⁵. W życiu Kościołów partykularnych dotyczy to w pierwszym rzędzie formacji kandydatów z rodzin rozbitych, małżeństw niesakramentalnych, religijnie zaniedbanych i niepraktykujących. Duszpasterzom poleca się w tych przypadkach np. odwiedziny dziecka w domu rodzinnym czy osobisty kontakt katechety z rodzinami. Różne typy formacji

²⁹ *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, ss. 185, 188-189.

³⁰ GRYGOTOWICZ, dz. cyt., s. 270-271.

³¹ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 106; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 448.

³² *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 150.

³³ *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 184.

³⁴ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 100; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 257; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 106.

³⁵ B. MIGUT, *Pierwsza Komunia święta w świetle instrukcji wybranych polskich synodów diecezjalnych po soborze watykańskim II*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 69 (1995), s. 151.

odnoszą się ponadto do dzieci chorych, głuchoniemych, niewidomych, specjalnej troski, słabo uzdolnionych i niedorozwiniętych. Obejmują one indywidualne przygotowanie w parafii lub grupowe w zakładach leczniczych i szkołach specjalnychczy na diecezjalnych kursach katechetycznych pod kierunkiem diecezjalnego duszpasterza. Uwrażliwia się zarazem, że formacja tej grupy kandydatów wymaga dłuższego czasu niż pozostałych oraz szerokiej współpracy rodziców. Przy tej okazji przygotowanie dzieci do sakramentów w niebezpieczeństwie śmierci uwydatnia się jako zadanie kapelana szpitalnego. Szczegółowo co do samego sposobu i metodyki w wielu powyższych sytuacjach można np. wykorzystać poglądowe obrazki itp.³⁶.

2. 1. 7. Współpraca rodziców podczas przygotowania

Wydaje się, że współpraca ta stanowi centralne zadanie rodziców w porównaniu z formacją przed wszystkimi pozostałymi sakramentami³⁷. Jej wymóg jako czynny wkład ze strony ojca i matki w komunijnym przygotowaniu ich dziecka rozpatruje się w Kościołach partykularnych bardzo szeroko i perspektywicznie. Świadczy o tym np. fakt, że w tym duchu ukazuje się prowadzenie dzieci od najmłodszych lat do kościoła i wyjaśnianie im znaczenia tabernakulum oraz obecności Chrystusa pośród nas. Zasadniczy sens uwydatnia się także w odniesieniu do własnego przykładu życia eucharystycznego rodziców itp.³⁸.

Co do bezpośredniego przygotowania dziecka do życia eucharystycznego, współpraca rodziców znajduje odzwierciedlenie w perspektywie życia Kościołów partykularnych jako prosta konsekwencja własnego chrztu rodziców, sakramentu bierzmowania i małżeństwa oraz chrztu samego dziecka. W szczegółowych zagadnieniach nawiązuje się do licznych modeli diecezjalnych. Dotyczą one udziału grona rodzicielskiego w katechezie wraz z dziećmi oraz odrębnych konferencji duszpasterskich. Wiele z nich posiada charakter obowiązkowy. Podczas tych spotkań i katechez rodzice powinni pogłębić swoją wiarę, przypomnieć sobie wiadomości religijne na temat Eucharystii, a następnie utrwalić je w domu wraz z dzieckiem. Na początku katechizacji uwydatnia się także, aby poinformować rodziców o zakresie katechetycznej formacji dzieci. Pozostałe sugestie w tym zakresie to prowadzenie katechez przez niektórych rodziców dla całego zespołu kandydatów oraz indywidualne rozmowy rodziców z dziećmi. Z udziałem grona

³⁶ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, ss. 70, 73-74, 79; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 111, 186; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, ss. 87, 224, 241, 257; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, ss. 51, 184, 213; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, ss. 35, 105-106; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 464-465; *Trzeci synod diecezji kieleckiej*, s. 249.

³⁷ J. WILK, *Rola katechumenatu rodzinnego w inicjacji eucharystycznej dziecka*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 23 (1976), z. 6, s. 71-74; SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 153-156; SCHARER, dz. cyt., s. 364-365; SUWIŃSKI, dz. cyt., s. 70-71.

³⁸ *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, ss. 44, 183; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, ss. 76, 257; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 32.

rodzicielskiego i dzieci bezpośrednio przed samą celebracją pierwszokomunijną poleca się ponadto spotkanie dla omówienia spraw praktycznych i zapoznania z przebiegiem tej celebracji³⁹. Co do liczby spotkań dla rodziców w Kościele poznańskim w roku 1993 zobowiązano ich do sześciu w ciągu roku⁴⁰. Także w Kościele wrocławskim wraz z rokiem 1967 przyjęto postulat, aby omówić w tym czasie *List pasterski o Pierwszej Komunii św.*⁴¹. Precyzja w charakterystyce literatury dla spotkań z rodzicami osiągnęła swój szczyt w roku 1975 w Kościele katowickim. Wskazano tam do zastosowania książki: *Sakramenty Kościoła posoborowego* pod redakcją Henryka Bogackiego SI (Kraków 1970), *Msza święta dzisiaj* Aimona Marie Rogueta OP (Kraków 1972) oraz maszynopisowe opracowanie *Katechezy dla rodziców dzieci przedszkolnych przygotowujących się do pełnego uczestniczenia we Mszy św.* autorstwa księży Michała Kaszowskiego, Kazimierza Wawrzyńka i Damiana Zimonia⁴². Ponadto ogół Kościołów partykularnych w Polsce w roku 1991 uwrażliwiono na mistagogiczny charakter tego rodzaju katechezy⁴³.

Obok konferencji, polecono w Kościołach gdańskim w roku 1973, warszawskim w roku 1974 i wrocławskim w roku 1993 dni skupienia dla rodziców, opiekunów, rodzeństwa i chrzestnych. Przy okazji apeluje się również, aby zachęcać te osoby do pełnego udziału we Mszy św. pierwszokomunijnej i chrześcijańskiego przeżycia spotkania rodzinnego w domu⁴⁴. Do diecezjalnej edycji *Katechez rodzinnych* jako pomocy w katechezie domowej nawiązano w roku 1986 w Kościele tarnowskim⁴⁵. W roku 1993 w Kościele poznańskim skierowano do duszpasterzy zachętę, aby wystosowywali do rodziców okolicznościowy list przed Pierwszą Komunią św. ich dzieci⁴⁶. Ponadto interesującej formie liturgii domowej przed dniem Pierwszej Komunii św. poświęcono uwagę w roku 1993 w Kościele wrocławskim. Obejmuje ona wieczór pokutny w poprzedzający piątek oraz wieczór uwielbienia w sobotę⁴⁷.

³⁹ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 100; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej*, ss. 74, 86; *Wiara, modlitwa i życie*, ss. 38, 40, 42; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 186-187; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* (16 V 1981), Gniezno 1981, ss. 63, 96; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej*, s. 91; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, ss. 76, 78, 258; *Chrystus światłem*, s. 99; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, ss. 37, 59, 62; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej* (9 XII 1989), Koszalin 1990, s. 69; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, ss. 32, 34; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, ss. 58, 106; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, ss. 140, 235, 333, 446-447, 448; *Trzeci synod diecezji kieleckiej*, s. 122; *Poznański synod archidiecezjalny*, s. 55; *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 23.

⁴⁰ *Poznański synod archidiecezjalny*, s. 77.

⁴¹ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 100.

⁴² *Wiara, modlitwa i życie*, s. 41.

⁴³ *Drugi polski synod plenarny*, s. 85.

⁴⁴ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej*, s. 74; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 188; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 447.

⁴⁵ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 63.

⁴⁶ *Poznański synod archidiecezjalny*, s. 136.

⁴⁷ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 451.

Podsumowując należy wskazać, że życie Kościoła partykularnego wielorako przenika się nawzajem z rzeczywistością przygotowania do Pierwszej Komunii św. po II Soborze Watykańskim.

1. W duchu wspólnoty refleksji nad rozwojem wiary i liturgii, synody Kościołów partykularnych odślaniają znaczenie przygotowania do Pierwszej Komunii św. w życiu tychże Kościołów. Według kolejności podejmowania synodów w latach 1967-1994 można wymienić piętnaście Kościołów partykularnych: wrocławski, poznański, gdański, warszawski, katowicki, krakowski, gnieźnieński, tarnowski, częstochowski, lubelski, koszalińsko-kołobrzeski, lubaczowski, płocki, kielecki, wrocławski. Przy czym świadectwo życia Kościołów wrocławskiego i poznańskiego wzmacnia podjęcie przez każdy z tychże Kościołów po dwa synody. Nadto świadectwo życia Kościoła krakowskiego oprócz synodu archidiecezjalnego poszerza synod prowincjalny. Życie ogółu Kościołów partykularnych diecezji polskich oddają także dokumenty synodu plenarnego. W taki sposób lata świadectwa życia Kościołów partykularnych 1967-1994 zachowują swoją aktualność i wystarczają do ukazywania życia Kościoła partykularnego w ogóle.

2. Przygotowanie do Pierwszej Komunii św. w życiu Kościoła partykularnego wymaga poczucia realizmu, ale zarazem dążenia do ideału. Realizm ten przejawia się w trudności scalenia zdobywania wiedzy religijnej kandydatów z ich formacją, przeżyciem i pojmowaniem misterium. Przejawia się także w konieczności poszukiwania dróg wyjścia ze zwyczajowego tylko pojmowania Pierwszej Komunii św. na rzecz pogłębienia w sferze wiary i obecności Jezusa Chrystusa w sakramencie Najświętszej Eucharystii. Przejawia się w obecności kandydatów zarówno z gorliwych rodzin katolickich, jak i z zaniedbanych religijnie oraz w obecności kandydatów chorych i niepełnosprawnych.

Przygotowanie to w życiu Kościoła partykularnego zyskuje wzmocnienie przez oddziaływanie na siebie bezpośrednio poszczególnych osób i rzeczywistości, duszpasterzy, rodzin i samych kandydatów przy dowartościowaniu zarówno grupy, jak i jednostki. Może zyskiwać wzmocnienie poprzez systematykę formacji eucharystycznej, kontynuację formacji po wczesnej Komunii św., pogłębianie łaski sakramentu czy scalenie formacji sakramentalnej chrztu, pokuty i Eucharystii oraz małżeństwa rodziców. W całokształcie łączenia prawd teologii z praktyką życia, przygotowanie to może w odpowiednich proporcjach uwzględnić szereg formalności i przedsięwzięć zewnętrznych. W Kościele partykularnym właściwe cele mogą osiągnąć również tak szczegółowe formy oddziaływania, jak proponowanie odpowiedniej literatury w przeprowadzeniu przygotowania, zbioru katechez rodzinnych czy okolicznościowego listu duszpasterzy do rodziców oraz uwydatnienie niektórych partii programów i instrukcji.

4. Przygotowanie to może bezpośrednio w praktyce rozwinąć znaczenie takich pojęć, jak „przeżyciowe przyswojenie”, „przygotowanie intelektualno-formacyjne”, „dydaktyczno-formacyjny program”, „dorosłe życie eucharystyczne”, „wewnętrzne usposobienie”, „katechumenalny i mistagogiczny charakter formacji”.

Może ponadto odpowiednio do okoliczności oraz przy zachowaniu istoty, ukształtować tematykę, formę i czas trwania.

Preparing for first Holy Communion in The local Church

SUMMARY

The documents of local Synods in Poland describe the methods of the preparing for First Holy Communion in the particular Church. The analysis of documents of Synods in 15 dioceses (1967-1994) shows this preparing as an introduction to full participation in the Mass. There is a practice of early Communion in pre-school age in some dioceses, but only in deeply believers' families. The Synods recommended this practice.

The preparation in the school and in the parish lasts two or three years. Themes are based on the effects of baptism. The candidates are introduced in gestures, singings, prayers in the special celebrations once in the month. In some groups of children this process requires individual or small group meetings. That concerns children from divorced or non-sacramental marriages, lapsed families and the sick or disabled ones.

The cooperation of parents, guardians, siblings and godparents is expected in the preparation process. The testimony of one's life is very important factor here. There are some special sermons preached for them. Some of these teachings are delivered by the parents themselves. The parents also participate in the penitential celebration and lead the prayer in the family at the eve of the First Communion day.